

BARKAMOL SHAXS TARBIYASIDA OILA VA MAKTAB HAMKORLIGI

*TERMIZ IQTISODIYOT VA SERVIS UNIVERSITETI PEDAGOGIKA VA
IJTIMOIY GUMANITAR FANLAR FAKULTETI BOSHLANG'ICH TA'LIM 2-
KURS TALABASI ZARIPOVA MUSHTARIYBONU*

Annotatsiya

Mazkur maqolada barkamol shaxs tarbiyasida oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni, tamoyillari va ahamiyati ilmiy asosda tahlil etiladi. Oila tarbiyasining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni, o'qituvchi va ota-onaning o'zaro muloqoti, hamkorlikda amalga oshiriladigan tarbiyaviy ishlarning samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy sharoitda oila-maktab aloqalarini mustahkamlash yo'llari haqida takliflar beriladi.

Tayanch so'zlar: barkamol shaxs, tarbiya, oila, maktab, hamkorlik, ota-ona, pedagogik muloqot, ma'naviyat, mas'uliyat, axloqiy tarbiya.

Asosiy qism

Inson tarbiyasi har qanday jamiyat taraqqiyotining eng muhim omilidir. Tarbiya jarayonining samaradorligi oila, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi uzviy aloqalarga bevosita bog'liqdir. Barkamol shaxsni voyaga yetkazish uchun oila va maktabning hamkorligi zaruriy shart hisoblanadi. Oila bola uchun birinchi ijtimoiy muhit bo'lib, unda shaxsning dastlabki sifatleri shakllanadi. Maktab esa bu jarayonni ilmiy asosda davom ettirib, tarbiya tizimini mukammallashtiradi. Bola oilada e'tibor, mehr va qadriyatlarni o'rganadi, maktabda esa bu qadriyatlarni amalda qo'llashni o'rganadi. Shu boisdan, oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik bola

shaxsining to‘laqonli kamolotida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Oila – bu tarbiyaning tabiiy manbai, maktab esa uni yo‘naltiruvchi, boshqaruvchi kuchdir. Ularning har biri o‘zaro bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida faoliyat yuritadi. Agar oila va maktab o‘rtasidagi aloqa uzilsa, bola tarbiyasida bo‘shliq yuzaga keladi. Oila va maktab o‘rtasidagi hamkorlik bola tarbiyasining uzluksizligini ta‘minlaydi. Bu hamkorlik faqat ma‘lumot almashish bilan cheklanmay, o‘zaro tushunish, ishonch va mas‘uliyatga asoslanishi kerak. O‘qituvchi va ota-onaning maqsadi bitta – farzandni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishdir. Har bir o‘quvchi o‘z oilasining ma‘naviy muhitidan kuch oladi. Mehribon, e‘tiborli va madaniyatli oilada ulg‘aygan bola maktabda ham ijobiy fazilatlarini namoyon etadi. Aksincha, oiladagi e‘tiborsizlik yoki befarqlik bola fe‘l-atvorida salbiy iz qoldiradi. Shu bois o‘qituvchi bolaning oilaviy sharoitini yaxshi bilishi, tarbiyaviy ishlarni shunga muvofiq tashkil etishi zarur.

Oila va maktab hamkorligining asosiy maqsadi – bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishdir. Bu jarayonda ota-onalar ham pedagogik bilimlarga ega bo‘lishlari lozim. O‘qituvchilar ota-onalarga metodik ko‘mak ko‘rsatish, ularni pedagogik jarayonning faol ishtirokchisiga aylantirishlari kerak. Ota-onalar yig‘ilishlari, seminarlar, suhbatlar bu maqsadga xizmat qiladi. Maktab va oila birgalikda harakat qilgan muhitda bola tarbiyasi ancha samarali kechadi. Chunki bola o‘z atrofida bir xil talab va qadriyatlarni ko‘radi. Oila va maktab hamkorligi faqat tarbiyaviy masalalarda emas, balki ma‘naviy-ma‘rifiy faoliyatda ham namoyon bo‘ladi. Maktablarda o‘tkaziladigan tadbirlar, bayramlar va loyihalarda ota-onalarning ishtiroki bolalarda faxr va mas‘uliyat hissini oshiradi. Bunday tadbirlar orqali bolalar jamoaviylik, vatanparvarlik va ijtimoiy faollik fazilatlarini egallaydilar.

O‘qituvchilar va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati bolalarning ma‘naviy immunitetini mustahkamlaydi. Ma‘naviy immunitet – bu bolani yot g‘oyalardan, axloqsizlikdan himoya qiluvchi ichki kuchdir. Bu kuch oilada shakllanadi, maktabda

esa mustahkamlanadi. Shu bois, oila va maktabning birgalikdagi faoliyati barkamol shaxs tarbiyasining kafolatidir.

Barkamol shaxs – bu jismonan sog‘lom, aqlan yetuk, ma‘nan boy va ijtimoiy faol insondir. Bunday shaxsni voyaga yetkazish uchun oila va maktab o‘rtasidagi pedagogik hamkorlik tizimli bo‘lishi kerak. O‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiya jarayonining ham tashkilotchisidir. U oila bilan birgalikda farzandning tarbiyaviy muammolarini tahlil qiladi va individual yo‘llar ishlab chiqadi. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar, xalq og‘zaki ijodi barkamol shaxs tarbiyasida muhim manba hisoblanadi. Oila bu qadriyatlarni farzandiga singdirsa, maktab ularni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatadi. Shu tarzda oila va maktab milliy tarbiya tizimini yaratadi. Oila va maktab hamkorligining samaradorligini oshirish uchun pedagoglar ota-onalarning ijtimoiy, madaniy va psixologik xususiyatlarini ham hisobga olishlari lozim. Har bir oila o‘ziga xos bo‘lib, unga nisbatan individual yondashuv talab etiladi. Maktabdagi psixologik xizmat ota-onalarga farzand bilan muloqot qilish bo‘yicha tavsiyalar berib borishi kerak.

Hozirgi davrda yoshlar axborot oqimida ulg‘aymoqda. Shu sababli oila va maktab ularni to‘g‘ri yo‘lga yo‘naltiruvchi, tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi muhit yaratishi lozim. Ota-onalar farzandlarini virtual muhitdagi salbiy ta’sirlardan himoya qilishda o‘qituvchilar bilan hamkorlik qilishi zarur. Tarbiya jarayonida mehr va e‘tibor birlamchi o‘rinda turadi. Bola o‘zini qadrlangan, tinglangan va tushunilgan his etgan muhitda ijobiy o‘zgaradi. Shu sababli oila va maktabning birgalikdagi vazifasi – bola uchun iliq, qo‘llab-quvvatlovchi psixologik muhitni yaratishdir. Oila va maktab hamkorligi shuningdek, ta’lim-tarbiya sifatini ham oshiradi. Ota-onalarning faol ishtiroki o‘qituvchilarni ham mas’uliyatliroq bo‘lishga undaydi. Shu tarzda oila, maktab va jamiyat o‘rtasida ijobiy ijtimoiy aloqalar tizimi shakllanadi. O‘zbekiston ta’lim tizimida oila va maktab hamkorligini kuchaytirishga qaratilgan bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda. “Barkamol avlod” konsepsiyasi,

“Oila va maktab hamkorligi” loyihalari bu yo‘nalishdagi muhim tashabbuslardandir. Ular ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish va tarbiya jarayonini yangilashga xizmat qilmoqda.

Oila va maktabning hamkorligi nafaqat bolani tarbiyalaydi, balki jamiyatda sog‘lom muhit yaratadi. Har bir tarbiyali farzand kelajakda o‘z oilasida ham shu qadriyatlarni davom ettiradi. Bu esa jamiyatning uzluksiz ma‘naviy rivojini ta‘minlaydi. Demak, oila va maktab hamkorligi barkamol shaxs tarbiyasining bosh mezoni, poydevori va natijasidir. Bu hamkorlikni mustahkamlash orqali jamiyat o‘z kelajagini ishonchli qo‘llarga topshiradi. Barkamol avlodni tarbiyalash – oila va maktabning birgalikdagi muqaddas burchidir.

Oila muhiti – bu bola uchun axloqiy qadriyatlar manbai. Oilada mehr, halollik, adolat, odob va hurmat singari fazilatlar singdiriladi. Maktab esa bu fazilatlarni tizimlashtiradi, tahlil qiladi va ijtimoiy hayot bilan bog‘laydi. Shu boisdan, oila va maktabning tarbiyaviy yondashuvlari o‘zaro uyg‘un bo‘lishi kerak. Agar oila va maktab bolaga qarama-qarshi talablar qo‘ysa, bu uning shaxsiyati shakllanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi oila bilan doimiy aloqada bo‘lish orqali bolaning qiziqishlari, qobiliyatlari va muammolarini chuqurroq bilib oladi. Shu asosda u individual yondashuvni tanlaydi. Har bir bola o‘ziga xos, shuning uchun tarbiya jarayonida yagona andoza bo‘lishi mumkin emas. Oila bu borada eng ishonchli ma‘lumot manbai sifatida xizmat qiladi. Oila va maktab hamkorligi o‘zaro hurmat, ishonch va ochiqlik tamoyillariga asoslanadi. O‘qituvchi ota-onani tanqid qilish emas, balki u bilan hamkorlikda yechim topish yo‘lini tanlashi kerak. Ota-onaning fikriga hurmat bilan qarash, uni tinglash va muammolarni birgalikda hal etish tarbiya jarayonining muvaffaqiyatini ta‘minlaydi. Shu bilan birga, ota-onalar ham o‘qituvchining mehnatini qadrlashi, u bilan doimiy muloqotda bo‘lishi lozim. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar oila va maktab o‘rtasidagi aloqa shakllarini o‘zgartirmoqda. Elektron kundaliklar, onlayn platformalar va mobil ilovalar ota-

onalarga farzandining o'qishdagi yutuqlari haqida tezkor ma'lumot olish imkonini beradi. Shu orqali pedagoglar ota-onalarga muntazam axborot yetkazish imkoniga ega bo'ladilar. Biroq, texnologik aloqa insoniy muloqotni to'liq almashtira olmaydi. Shu sababli shaxsiy uchrashuvlar, suhbatlar va ishonchli muloqotlar o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

Inson tarbiyasi jamiyat taraqqiyotining poydevori hisoblanadi. Har bir jamiyatning kelajagi uning farzandlari qanday tarbiya olganiga bevosita bog'liqdir. Barkamol shaxs tarbiyasi esa faqat maktab yoki faqat oila zimmasidagi vazifa emas, balki ularning o'zaro hamkorligiga asoslangan jarayondir. Oila bola shaxsining birlamchi ijtimoiylashuv muhiti sifatida uning axloqiy, hissiy va ma'naviy asoslarini shakllantiradi. Bola dastlabki qadriyatlarni oilada o'rganadi, shaxs sifatida ilk marta oilada namoyon bo'ladi. Maktab esa bu jarayonni tizimli, ilmiy asosda davom ettiradi. Oila va maktabning birgalikdagi faoliyati natijasida bola har tomonlama rivojlangan, ijtimoiy mas'uliyatli, vatanparvar inson bo'lib voyaga yetadi. Oila va maktab o'rtasidagi uzviy aloqa bola tarbiyasining uzluksizligini ta'minlaydi. Agar bu aloqa uzilsa, bola tarbiyasida bo'shliq paydo bo'ladi. Shu boisdan pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi muloqot doimiy, samimiy va o'zaro ishonchga asoslangan bo'lishi lozim. O'qituvchi oila bilan hamkorlikda bolaning individual xususiyatlarini o'rganadi va unga mos tarbiyaviy yondashuvni tanlaydi. Bu esa tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Oila muhitidagi mehr, e'tibor va muloqot madaniyati bola xarakterini shakllantiruvchi eng muhim omillardandir. Mehribon, lekin talabchan oila muhitida ulg'aygan bola ijobiy fazilatlarni tez egallaydi. Maktab esa bu fazilatlarni rivojlantirish, mustahkamlash va amaliyotga tatbiq etish uchun keng imkoniyat yaratadi. Maktabdagi tarbiyaviy ishlar oiladagi qadriyatlar bilan uyg'unlashganda, bola shaxsida yaxlitlik vujudga keladi. Ota-onalarning pedagogik madaniyat darajasi ham barkamol shaxs tarbiyasida muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining vazifasi faqat bolani o'qitish emas, balki ota-onalarga ham tarbiya masalalarida metodik yordam ko'rsatishdir. Shu maqsadda

maktablarda ota-onalar yig'ilishlari, suhbatlar, seminarlar va ochiq darslar tashkil etilishi zarur. Ota-onalar farzandining ta'lim-tarbiyasida faol ishtirok etganda, natija yanada ijobiy bo'ladi. Bugungi kunda axborot texnologiyalari oilaviy va maktabiy tarbiyada yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Maktab va oila o'rtasidagi aloqa elektron tizimlar orqali tezkor tarzda yo'lga qo'yilishi mumkin. Bu orqali ota-onalar farzandlarining o'qishdagi yutuqlari va muammolarini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. Shu bilan birga, raqamli aloqa insoniy muloqotni to'liq almashtira olmaydi, shuning uchun shaxsiy uchrashuvlar va suhbatlar doimiy bo'lishi lozim.

Barkamol shaxs tarbiyasida oila va maktab hamkorligining samarasi, avvalo, umumiy maqsadning aniqligiga bog'liq. Oila va maktab farzandning sog'lom, bilimli, odobli va ma'naviy yetuk inson bo'lib kamol topishiga xizmat qilishi kerak. Tarbiya jarayonida o'qituvchi, ota-ona va bola o'rtasida teng huquqli hamkorlik bo'lishi zarur. Bunda o'qituvchi rahbarlik, ota-ona esa sheriklik rolini bajaradi.

Milliy qadriyatlar, urf-odatlar va ajdodlar merosini tarbiya jarayoniga singdirish ham oila-maktab hamkorligining muhim yo'nalishidir. Ota-onalar farzandlariga milliy iftixor, vatanparvarlik va insonparvarlik ruhini singdirishda maktab bilan hamnafas bo'lishlari lozim. Shu tarzda oila va maktab bir maqsad sari yo'nalgan yagona tarbiyaviy tizimni shakllantiradi. Bugungi yosh avlodni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazish uchun nafaqat ta'lim sifati, balki tarbiya mazmuni ham yangilanishi kerak. O'qituvchilar o'z faoliyatida har bir bolaning oilaviy sharoiti, psixologik holati va individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda ish yuritishlari zarur. Har bir bola uchun alohida yondashuv, shaxsiy e'tibor, rag'bat va ishonch muhimdir. Shuningdek, oila va maktab hamkorligi faqat bola uchun emas, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham katta ahamiyatga ega. Chunki har bir barkamol shaxs ijtimoiy hayotda faol, mas'uliyatli va vatanparvar inson sifatida ishtirok etadi.

Shu sababli, oila va maktab o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish orqali kelajak jamiyatning ma’naviy poydevorini mustahkamlaydi.

Xulosa

Barkamol shaxs tarbiyasi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omili hisoblanadi. Oila va maktab o‘rtasidagi hamkorlik ushbu jarayonning poydevorini tashkil etadi. Bola tarbiyasi faqat maktab yoki oila zimmasidagi vazifa emas, balki ularning o‘zaro hamjihatligi natijasidir. Oila bola uchun dastlabki axloqiy maktab bo‘lsa, maktab uning ma’naviy-ijtimoiy kamolotini ta’minlaydi. Har ikki muhitning uyg‘un faoliyati bola shaxsining barkamolligini kafolatlaydi. O‘qituvchi va ota-onaning o‘zaro ishonchli munosabati tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshiradi. Hamkorlik asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni bolaning individual imkoniyatlarini to‘liq ochib beradi. Oila va maktabning yagona maqsadga yo‘naltirilgan faoliyati yosh avlodning ma’naviy immunitetini mustahkamlaydi. Pedagoglar va ota-onalarning birgalikdagi harakati farzandlarni vatanparvar, mas’uliyatli va komil inson sifatida voyaga yetkazadi. Bugungi raqamli davrda ham insoniy muloqot, mehr va e’tibor tarbiyaning asosi bo‘lib qolmoqda. Oila va maktab o‘rtasidagi aloqa muntazam va tizimli bo‘lishi zarur. Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar, urf-odatlar va ma’naviyatni singdirish muhim ahamiyat kasb etadi. Oila va maktab hamkorligini mustahkamlash kelajak jamiyatining barqarorligini ta’minlaydi. Shu bois, barkamol avlod tarbiyasi yo‘lida oila va maktab hamjihatligi eng ishonchli kafolatdir. Barkamol shaxs tarbiyasi oila va maktabning uzviy hamkorligisiz to‘liq amalga oshmaydi. Oila mehr-muhabbat, e’tibor va qadriyatlarni singdiradi, maktab esa ularni tizimli rivojlantiradi. Pedagog va ota-ona birgalikda harakat qilgan muhitda bola o‘z imkoniyatlarini to‘liq namoyon etadi. Shu bois, oila va maktab hamkorligi – kelajak avlodni ma’naviy yetuk, bilimli va mas’uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashning eng muhim omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Hasanboyeva O. Pedagogika asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
3. Mavlonova R. Oila pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Xodjayeva D. Barkamol avlod tarbiyasida oila va maktab hamkorligi. – Toshkent, 2020.
5. UNESCO. Family and School Partnership for 21st Century Learning. – Paris, 2018.